ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 5 րուբլ, կէս տարվանը 3 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը, պ. Ծատուրեանի և Արասխանեանի խանութում:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կօպէկ:

ՄՇԱԿ

Լրագրի ԱՌԱՆՁԻՆ համարները 10 ԿՕՊԷԿՈՎ ծախվում են „ՄՇԱԿԻ" խմբագրատան մէջ, պ. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ լամպային մագազինում, և „Кавказская книжная торговля" պ. Գրիգորեանի գրավաճառանոցում:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայոց լեզուի դերը փոքր-Ասիայում:—Ներքին տեսութիւն: Ռուսաստանի լրագրութիւնը: Նամակ Մօսկվայից: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Հայերի դրութիւնը Թիւրքիայում: Ինչ է հարկաւոր Թիւրքիային: Նամակ Կ. Պօլսից:—Խառն լուրեր:—Յայտարարութիւններ:—Ֆելիէտօն:

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ԴԵՐԸ ՓՈՔՐ-ԱՍԻԱՅՈՒՄ

—

I

Առաջին անգամ չէ, որ մենք խօսում ենք հայոց լեզուի նշանակութեան վրա:

Բայց մինչև այժմ մենք մեծ մասամբ խօսել ենք նորա, որպէս մայրենի լեզուի, հայերի համար անհրաժեշտութեան վրա: Եթէ ընդունենք մանկավարժական ուսումնական սկզբունքը, թէ ամեն երեխայ մտաւոր և բարոյական կանօնաւոր դաստիարակութիւնը ստանալու համար պէտք է իր ուսման և բարոյական դաստիարակութեան տարրական հմտութիւնները ստանայ անպատճառ մայրենի լեզուի միջոցով, եթէ ընդունենք այնպիսի գիտնական հեղինակութիւնների, ինչպէս երևելի կարլ Ֆօխտ ֆիզիօլօգի կարծիքը, թէ այս կամ այն ցեղի ֆիզիօլօգիական կազմուածքի և նոյն ցեղի մայրենի լեզուի մէջ կայ բնական, ֆիզիօլօգիական կապ, թէ մարդս աւելի ընդունակ, մարդկային հասարակութեան աւելի օգտաւէտ անդամ կը լինի եթէ դաստիարակվի, կրթվի, բարոյական սկզբունքներ ընդունի մայրենի լեզուով, որովհետև մայրենի լեզուն նորա ուղեղին, նորա ֆիզիօլօգիական կազմուածքին աւելի յարմար է, ուրեմն և աւելի նպաստող պէտք է լինի մարդու մտաւոր և բարոյական կանօնաւոր զարգացման,—այն ժամանակ պարզ է որ ամեն ազգին անհրաժեշտ է գոնէ իր տարրական ուսումը և բարոյական սկզբունքները աւանդել իր նոր սերունդին մայրենի լեզուով:

Բացի հայոց լեզուի այդ ընդհանուր, ամեն լեզուներին սեփական յատկութենից՝ լինել հայերի համար որպէս մայրենի լեզու՝ կրթող, դաստիարակող, անհրաժեշտ տարր, մենք պէտք է նայենք այդ լեզուի վրա և ուրիշ կէտից:

Հայոց ազգը թէ Անդրկովկասում, թէ փոքր-Ասիայում այն ժողովուրդն է որ ընդհանրապէս այդ երկիրներում բնակվող բոլոր ազգութիւններին և առանձնապէս նրանցից իւրաքանչիւրին ամենամօտ է:

Հայը մօտ է և վրացուն և թուրքին, և քուրդին և ասօրուն, հայը կազմում է կարծես մի միջնորդ, միջին, ներքին կապ այդ բոլոր ազգութիւնների մէջ:

Ի՞նչպէս է եղել այդ,—մենք չը գիտենք, ինչիցն է այդ,—մենք չենք կարող մեկնել... բայց անուրանալի է որ հայը ամենին մօտ է, նա մօտ է և ասօրուն և վրացուն, որոնք իրանց մէջ այնքան հեռու են, որ կարելի է ասել գրեթէ չեն ճանաչում միմեանց, երբէք յարաբերութիւն չեն ունենում իրանց մէջ, նա մօտ է և պարսկին, և քուրդին և թուրքին: Նա մտնում է ամեն տեղ, մատչելի է անում իրան այդ երկիրների ամենատարբեր, ամենահակառակ ազգութիւնների և ցեղերի շրջանները:

Հայը օգնում էր և ռուսաց տարրի տիրապետող արշաւանքներին մեր երկրում: Պարսից և թուրքաց պատերազմի ժամանակ, Անդրկովկասը նուաճելու ժամանակ հայն է եղել որ ճանաչելով երկիրը, ժողովուրդը, տեղական այլ և այլ հանգամանքները, ուղեցոյց էր լինում ռուսաց զօրքերին: Դաղստանի, լեռնաբնակ չէրքէզների երկիրները նուաճելու ժամանակ, չէրքէզ-հայերն էին, որոնք թէ իրանց ճարպիկութեամբ, երկիրը ճանաչելով, թէ զօրքին իրանց միջից քաջ զինուորականներ տալով, իրանց ուժերով բաւական նպաստեցին ռուսաց զօրքի աջող արշաւանքին:

Փոքր-Ասիայում կան ցեղեր, ինչպէս օրինակ քուրդեր, որոնք մինչև այժմ ոչինչ յարաբերութիւն չունեն տաճիկների հետ,—և թուրքաց տէրութեան ու այդ ցեղերի միջնորդները դարձեալ հայեր են լինում...

Բացի այդ բնական ընդունակութենից ամեն հարևան ազգութեանը մօտենալու, ամենի հետ յարմարվելու, հայը իր մտաւոր ընդունակութիւններով, իր խելքով, իր ընդունակութեամբ՝ տնտեսական կեանքով ապրելու, վաճառականութեամբ, արդիւնագործութեամբ, երկրագործութեամբ պարապելու, իր հարուստ, ճշմարիտ եւրօպական լեզուով,— Անդրկովկասի և փոքր-Ասիայի բոլոր միացած ասիական ազգերից բարձր է:

Հայոց նոր գրականական լեզուն այժմ այնքան զարգացել է, այնքան հարուստ է դարձել, այնքան ժողովրդականութիւն է ստացել, այնքան ընդունակութիւն ունի ամեն տեսակ թէ հասարակական, թէ գիտնական միտք արտայայտելու,—որ այլ ևս անհնարին է նրան անհետանալ,

II

Եթէ մենք հարևանցի հայեացք էլ գցենք փոքր-Ասիայում բնակվող բոլոր ազգութիւնների վրա, կը համոզվենք որ այդ երկրի բոլոր ազգութիւններից հայերը այն ազգն են, որոնք միացածներից աւելի ձգտումն ունեն դէպի տնտեսական խելացի կեանք, դէպի աշխատասիրութիւն.... իսկ հայոց լեզուն միակ լեզուն է,—համեմատելով քուրդերէնի, ասօրերէնի կամ թուրքերէնի հետ,—որ ընդունակ է քաղաքակրթված և քաղաքակրթող լեզու լինել:

Եթէ հայերը չը լինէին փոքր-Ասիայում, ուրիշ ի՞նչ ազգութիւն կայ, բուն, եթէ կարելի է ասել եւրօպական արմատից, որ ընդունակ լինէր ընդհանուր մարդկային քաղաքակրթութեան միջնորդ դառնալ այդ երկրի այլ և այլ ազգութիւնների մէջ....

Ճշմարիտ է կան յոյներ,—բայց նոքա համեմատելով փոքր թւով են փոքր-Ասիայում:

III

Որքան մեղաւոր են ուրեմն այն հայերը, թէ իրանց առաջ, թէ փոքր-Ասիայի դեռ խաւարի մէջ ընկած այլ ազգութիւնների առաջ, որոնք ոչ թէ միայն մոռանում են իրանց մայրենի լեզուն, բայց և արգելում են իրանց երեխաներին թէ ընտանիքում թէ ուսումնարանի մէջ հայերէն սովորել....

Որքան մեղաւոր են ուրեմն այն հայերը, որոնք արհամարհելով իրանց մայրենի լեզուն, այդպիսով ոչ թէ միայն իրանց անձին և ազգութեան են վնասում, բայց կորցնում են միջոց փոքր-Ասիայի այլ և այլ ազգութիւնների վրա քաղաքակրթող ներգործութիւն ունենալու՝ այն լեզուի միջոցով, որ Ասիայում եւրօպական արմատի լեզուների միակ ներկայացուցիչ է, որ ունի առաքելութիւն մտցնել և տարածել ընդհանուր մարդկային լուսաւորութիւնը, զարգացման աւելի ստոր աստիճանի վրա կանգնած փոքր-Ասիայի և Հայաստանի այլ ազգութիւնների մէջ:

Իսկ ինչ որ վերաբերում է հայոց լեզուի զարգացման ընդունակութեանը, այդտեղ բաւական է վկայ բերել գերմանացի Պետերմանի պէս երևելի հեղինակութեան խօսքերը՝ թէ շատ կողմից, օրինակ բաղադրեալ բառեր կազմելու, պարբերութիւնների դասաւորութեան ճշգութեան և նոր տէրմիններ ստեղծելու ընդունակութեան կողմից՝ հայոց լեզուն աւելի բարձր է քան թէ գերմանական անգամ:

ՖԵԼԻԷՏՕՆ

ԶԻԳԶԱԳՆԵՐ

—

I.

Բարի օղջոյն ձեզ, ընթերցող: Բայց, խնդրեմ «օրհնեա տէր» չասէք. որովհետև ես քահանայ չեմ. և Աստուած մի արասցէ, մանաւանդ այսպիսի ողորմելի, փտած ժամանակ, երբ... մախլաս, ինչու գրեմ, որ գիտեմ թէ կը ջնջվի... Այդ պատուական նախապաշարմունքը, թէ «բարի օղջոյն» տէրհայրները միայն իրաւունք ունեն ասելու՝ թող դարձեալ մեր «տէրտէրների» և փափուկ ուղեղ ունեցողների գլխներում մնայ և զարգանայ, մինչև կատարեալ ոգիտութիւնը: Իսկ ես որովհետև առաջին անգամ եմ դուրս գալիս գրականական ասպարէզ և այն էլ գծի տակ ուզում եմ ֆէլիէտօններ գրել, կարծեմ, ձեզ բարի օղջոյն պիտի տայի: Բայց ով որ սովորութիւն չունի «բարի» օղջոյններ ընդունելու, թող չար օղջոյն ստանայ: Այդ իր քէֆից է կախված:

—Հը, ուրեմն նոր ֆէլիէտօնիստ էք, անշուշտ կը հարցնէ ինձ ընթերցողը:

—Հէնց այդպէս է, պարոն ընթերցող, լաւ տեղից բռնեցիք:

—Բայց ո՞վ էք դուք, երևի կաւելացնէ ընթերցողը:

Այո, ամեն տեղ ընդունված է, որ մի նոր գրող՝ ֆէլիէտօնիստ, կամ ուրիշ տեսակ յօղուածներ գրող, պիտի ծանօթանայ իր ընթերցողի հետ, պիտի ներկայանայ նորան մի որ և է կերպով, և որովհետև այդ ընդունված ձևը փողով չէ, ձրի է, ուստի մեր հայ ընթերցողն էլ հետևելով այդ ձևին՝ կը հարցնէ «ով էք դուք»: Բայց եթէ փողով լինէր... այդ ժամանակ հայ ընթերցողը գիտէ, թէ ինչպէս պէտք է վարվել...

Այսպէս թէ այնպէս, ինչ հարկաւոր է, ընթերցող, որ դուք ինձանով հետաքրքրվէք, իմ մասին այստեղ այնտեղ բաներ հարցնէք, իմանաք թէ ով եմ ես, ինչ եմ չինել, թէ արդեօք բան գիտեմ, որ համարձակվում եմ գրականական ասպարէզ դուրս գալ, կամ թէ այնպէս՝ լաւ ճաշ ուտելուց և կարմիր գինին խմելուց յետոյ քէֆս ուզում է և ես էլ ցանկանում եմ քէֆս չը կոտրել: Ի՞նչ հարկաւոր է այդ բոլոր հետաքրքրութիւնը, ինչ, երբ դուք այդպէս չը վարվելով կարող էք կրկնակի օգուտ տալ...

Ես գիտէք ինչպէս:— Առաջինը, որ ինձ անձնապէս չը ճանաչելով չէք կարող վնասել... որովհետև միթէ չը գիտէք որ ով «Մշակում» գրում է, իսկոյն բազմաթիւ—թշնամիներ է ունենում՝ ոչ թէ միայն մեր կրթված, բարձր, բարոյական և մի նոյն ժամանակ սատկած ինտէլիգէնցիայի կողմից, այլ և մեր անբարոյական. հարիսաներով ու քուփթա—կօլօլակներով փորերը հաստացրած խելօք «ազգասէրների» ու պատուականութեան մէջ փորձված հայ վաճառականների կողմից: Էլ չեմ խօսում մեր առաջադէմ «ազգային» ժողովրդի կենսական պէտքերի վրա հոգացող ու գործ տեսնող հոգևորականութեան և նախաջրհեղեղեան բնաւորութիւն ունեցողների վրա, որոնք «Մշակում» յայտարարութիւն տալուն էլ են ատում, ուր միայ թէ գրողին և այն էլ նոր գրողին: Եւ ի հարկէ դուք այնքան հասկանում էք, որ թշնամիներ ունենալը լաւ բան չէ...

Իսկ երկրորդ օգուտը այն է, որ դուք այնքան չէք նեղանայ տեղեկութիւններ հաւաքելու մեր գրողների մասին, այնքան չէք հետաքրքրվի առանց այդ էլ ձեզ համար աննշան, աննետաքրքիր ժամանակն անմեղ խլող, ոչինչ նիւթական օգուտ չը բերող հայոց գրականութեամբ: Այնպէս որ էլի այն օրհնված նահապետական գեղեցիկ սովորութիւնը պահպանվելով՝ ամեն մարդ, ով կուզէ լինի, միայն թէ գրիչ ձեռքում բռնել գիտենայ՝ օգուտ քաղելով այդ միջոցից դուրս կը գայ լրագրութեան մէջ և իր քնքոյշ գլխից դուրս կը տայ գրականական աշխատանք: Դրանից էլ հեշտ բան, կօնտրօլ չը կայ, հասարակական մտրակող կարծիք չը կայ, ո՞վ է հարցնում, թէ այդ պարոն նոր գրողը երեկ միտավում էր ածուխ ծախելով, իսկ այսօր անբնական կերպով հանճար դառնալով՝ սկսում է ամեն բան քննադատել երեկվայ ածուխներից իր սևացած ուղեղով, չափից դուրս խելքին զօր տալ պօլսեցի «հոսոսների» պէս:

Եթէ ինձ չէք հաւատում՝ դուք ինքներդ տեսէք, դատեցէք կովկասում հրատարակող մեր պարբերական հրատարակութիւնների խմբագրներին և իրանց աշխատակիցներին, որոնցից մեծ մասը տարիներով պատրաստվել է (երազում) լրագրութեան համար: Ի հարկէ աւելորդ է խօսել այստեղ կ. Պօլսի և առհասարակ Երջանիկ Տաճկաստանցի հայ խմբագրների վրա, «վասն զի իրենք աղէկ բրած են կուրօրէն հետևելոյն համար փարիզու մամլոյն և անանկ կօլիկ հայկաբանական բառերով մը կը յօրինեն իրենց թերթերուն յօղուածները, որ Ֆրանսական ոճին ամենևին չը նմանելէն զատ փտած բիւզանդականութեան հոտ մ'ալ ունին, ուստի յօժիկ չի կրնար կոր ըլլալ»...

Քիչ էր մնում որ մոռանում էի միշտ առանձին յիշատակութեան արժանի և մեր պարբերական հրատարակութիւնների մէջ (իր սեպհական ոճով առնենք) «հաւատով կղերաբական» Արարատ ամսագիրը, որ վերջապէս հայերին սաստիկ հարկաւոր Ֆաթ-Ալի շահի պատմութիւնը և դրա նման ազգային բարոյականութիւններ անելով իր էջերում էլ տեղ չը գտաւ «Մշակի» յօղուածներին պատասխանելու իր սիրուն գրչով: Բայց ի՞ր մեկին պատասխանէ: «Մշակի» խմբագիրը այնքան անհամբեր է, որ չը թողնելով նրանց օրինաւոր կերպով մարսելու մի յօղուած, գրում է ու գրում նոր նոր բաներ: Կարծեմ, այդ է պատճառը որ «Արարատը» աւելի լաւ է համարել, այս անգամ գոնէ, ոչինչ չը գրել այն բաների դէմ, որոնց հասկանալու բաղդաւորութիւն չունի, կամ չէ կամենում ունենալ:

Ունենալ ասեցի և միտս եկաւ այն բանը, որ եկող տարի մենք հայերս կունենանք՝ այն է «Լումայ» թէ «Լումայն»: Գուցէ ընթերցողը կամենում է որ դորա վրա էլ մի բան ասեմ. բայց անկարելի է, որովհետև մեզանից շատ բարձր է գտնվում և մանաւանդ որ դեռ ծնված չէ, թէև իր պզտիկ մօր ուռած փորը ցաւեցնում է յղութեան ցաւերով: Բայց խօսելու տեղ կարող եմ մի խորհուրդ տալ: Ահա ասեմ՝ եթէ դրա մայրը

Իսկ գերմանական լեզուն յայտնի է այդ կողմից որպէս բոլոր եւրոպական լեզուներից ամենահարուստը և ամենաճգականը։

Այն ազգը որ ունի հայերէն լեզուի պէս հարուստ լեզուն, իրաւունք չունի արհամարհանքով վարվել քաղաքակրթութեան տարածման այդ տեսակ զօրեղ միջոցի հետ…

Այդ տեսակ լեզու՝ մի առանձին ազգութեան սեփականութիւն չէ, որ նա կամայականութեամբ կարող է կոչէլի պէս կամ գործածել, կամ դէն գցել… Դա ամբողջ մարդկութեան սեփականութիւնն է, որովհետև նորա միջոցով կը տարածվի եւրոպական լուսաւորութիւնը փոքր-Ասիայի այլ ազգերի մէջ։

Այն հայը որ արգելում է իր զաւակներին հայերէն խօսել թէ ընտանիքում, թէ ուսումնարանում,—նա յանցաւոր է ոչ թէ միայն իր անձի, իր զաւակների, իր ազգի առաջ, բայց և ամբողջ մարդկութեան առաջ։

Չը մոռանաք որ հայերի կոչումն է ամբողջ փոքր-Ասիան քաղաքակրթելու։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մենք մի քանի անգամ յայտնած ենք այն մեր համոզմունքը, որ Ռուսաստանի լրագրութիւնը չէ հետաքրքրւում կովկասով, այս երկրով որ միացած է ռուսաց պետութեան հետ։ Ռուս լրագրութիւնը, թէ միայն գրէթէ ոչինչ տեղեկութիւն չունի մեր երկրի մասին, բայց և չէ աշխատում ուսումնասիրել մեր երկիրը, ունենալ խմբագրութեան մէջ թէ հայոց, թէ վրաց լեզուի թարգմանիչներ, որոնք կարող էին հաղորդել ռուս հասարակութեանը մեր տեղական լեզուներով հրատարակվող լրագիրներից քաղվածներ….

Եւ եթէ ժամանակ առ ժամանակ թարգմանում է մեր լրագիրներից լուրեր և յօդուածների քաղվածներ,—այն էլ անում է այնպիսի ձևով որ կարծես առանձին բարերարութիւն է անում մեզ և մենք ստիպված ենք նրան այդ բարերարութեան համար մեր խորին շնորհակալութիւնը յայտնելու, այն ինչ դա ռուսաց լրագրութեան, մանաւանդ մայրաքաղաքների մեծ թերթերի պարտաւորութիւնը կը լինէր հետաքրքրվել մեր երկրով, ուսումնասիրել պետութեանը միացած այդ հեռու երկրի բնակիչների կեանքը, դրանց պահանջները։

Ուրեմն դա բարերարութիւն չէ, այլ պարտաւորութիւն է, եթէ ռուս ինտելիգենցիան հետաքրքրւում է, ուսումնասիրում է պետութեան հպատակների կեանքը։

Այդ է պատճառը որ մեզ, կովկասեցիների համար, դժուար է մեր մտքերը յայտնել, մեր օգուտների մասին խօսել, մեր պահանջները պաշտպանել ռուս լրագրութեան մէջ…

Միակ միջոցը որ ռուս հասարակական կարծիքը ծանօթանայ մեր երկրի դրութեան, մեր պահանջների, մեր կեանքի, մեր առանձին և հասարակական պահանջների հետ, այն կը լինէր, որ [illegible] մայրաքաղաքներից մինում մի ռուս օրագիր, [illegible]

[illegible]

Փոխանակ նորան Ս. Պետերբուրգում կամ Մոսկվայում և այնտեղ հայոց լրագիր կամ ամսագիր հրատարակել, [illegible] Իսկ Ս. Պետերբուրգի մէջ հրատարակելը փոխանակ „Լումայ“ կամ [illegible]

Իսկ հայոց լրագրութեան համար [illegible]

Մենք ամենևին [illegible] Ս. Պետերբուրգում կամ Մոսկվայում [illegible]

Նոքա [illegible] երկիրը և տեղական լեզուները քան թէ ռուսները, և ռուս լրագիր հրատարակելով մեծ օգուտ կարող են բերել, մանաւանդ եթէ անդադար նամակագրութիւններ կը ստանան կովկասից,—բայց այնքան չեն ճանաչում ոչ մեր երկիրը ոչ մեր լեզուն, որ ռուսաց մայրաքաղաքում նստած, հայոց գրականութեամբ զբաղվէին։

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

Էրզրումի մէջ թուրքերը սպանել են մինչև 600 հայ։ Ահա ինչպիսի տխուր լուր են հաղորդում մեզ լրագրները։ Ահա ինչպիսի կայծակներ են թափվում խեղճ հայերի գլխին։

Ո՞ր հայը սառնասրտութեամբ կը կարողանայ լսել այս աղետալի լուրը. որ հայը չի սարսափի իւր թշուառ եղբայրակիցների այսպիսի մեծ կոտորածից…

Հայի առօրեայ կեանքը առանց այդ ամենաթշուառ դրութեան մէջ է. հայի սովորական լաց ու կսկիծը առանց այդ էլ մեծ են։ Նա կրում էր և կրում է ամենայն կերպ զրկանք. նա չունի ոչ տնտեսական, ոչ քաղաքական երջանկութիւն. նրա սեպհականութիւնը անհիմն է. նրա կեանքը երկիւղի մէջ է. նրա ընտանիքը շատ անգամ պատահմունքի խաղալիկ է…. Չէ. կարծես այդ բոլորը դեռ բաւական չէր. այդ բոլորը դեռ պակաս տեղ էր թողել և կամենում էր լրացնել։

Խեղճ հայ. այժմ ինչ սարսափով է նա անցնում իւր օրերը. ինչ ահ ու դողով է նա տնից դուրս գալիս և յետ դառնում. ինչ տխուր նախազգացութիւններով է նա մտնում իւր անկողինը….

Ընթերցող. միայն երևակայիր քեզ, որ ինչ թշուառ դրութիւն կը լինէր, եթէ քո խսկական բնակած տեղը այդպիսի օրուայ հասած լինէր. քո բարեկամներին և հարևաններին կոտորած լինէին և քեզ ամենասիրելի անձինքը ընկնէին անբարոյական գազանների ձեռքը—երևակայիր և մերձաւորաբար գաղափար կազմիր այն սգալի վիճակի վերայ, որ այժմ քո եղբայրակիցները տանում են Թիւրքիայում։

Բայց արդեօք կարող ես այդ երևակայել դու. արդեօք կարող ես մտնել քո թշուառ եղբօր դրութեան մէջ.—արդեօք քո սիրտը այնքան սաստիկ խփում է քո եղբօր համար…. Ո՛հ, մեծ յանցանք է մեզ ռուսահայերիս համար. մեք մեր կեանքում հազիւ թէ երբեմն-երբեմն մտաբերում ենք մեր Թուրքիահպատակ ազգայիններին. հազիւ թէ կամենում ենք տեսնել մեր բնակած երկրից,—Կովկասից—այն կողմն էլ մեր եղբայրներին և քոյրերին։

Թիւրքիայի և Ռուսաստանի հայերի մէջ մինչև այժմ չկայ միաւորող կապը, որ նրանց երկուսին էլ տար մի բնական, օրգանական զարգացումն. չկայ այն սերտ յարաբերութիւնը և մտքերի ու օգուտների փոխանակութիւնը, որ կարողանար տալ ամբողջապէս մի ուղղութիւն մեր տնտեսական ու հոգեկան կեանքին և պատմական զարգացման. չկայ այն ոսկեայ շղթան, որ կապէր մեզ միմեանց հետ եղբայրական սերտ սիրով, ընդհանրացնէր մեր ուրախութիւնը, ցաւը, հոգսն ու ցանկութիւնները։ Մի և նոյնն էլ պէտք է ասել մեր պարսկահպատակ և ուրիշ հայերի համար…

Ժամանակ է արդէն մեր պակասութիւնները ուղղելու, ճիշդ կերպով նայելու այն ճանապարհի վերայ, որով կարող է տանել ուղիղ պատմական կեանքը ցանկալի ապագային, չը կրկնելու արած սխալները և նպատակայարմար գործ դնելու մեր ոյժերը….

Այնպէս վարուելով, ինչպէս մինչև այժմ ենք վարուել՝ մեք հայերս աւելի ու աւելի կխորդանանք միմեանցից, ինչպէս որ այդ պատահել է Ավստրիայի և Լեհաստանի հայերի հետ։

Բայց այս ժամուս, այս րոպէիս առատ բանանք մեր ձեռքը մեր կոտորուած եղբայրների դժբաղդ ընտանիքների համար. օգնենք իւրաքանչիւրս, որչափ այդ ներում է մեր կարողութիւնը. հասցնենք նրանց ամենայն կերպ օգնականութիւն։ Աչքի առաջ ունենանք, որ շատ քիչ տեղերից յոյս ունենք օգնութիւն սպասելու։

Մեք մեր ոյժի չափ օգնեցինք Սամարցիներին, Ֆրանսիայում հեղեղից վնասուածներին, Սլավոնացիներին, գուցէ նոյնպէս էլ Զաքաթալցիներին, Դլլարցիներին…. մեր գումարները աւելացվում էին ուրիշ ժողովուած գումարների վրա և գործածվում նշանակուած նպատակների համար։—Այս միջոցում, կարելի է, որ մեր օգնութիւնը պէտք է լինի միակ նպաստը. վասնորոյ չը խնայենք մինչև անգամ շատ թէ քիչ զոհաբերութիւններ ևս անելու։ Մեք հաւատացած ենք, որ իւրաքանչիւր խմբագրութիւն իւր վերայ կընդունի այդ վսեմ գործի միջնորդի դերը։—Մեք կարծում ենք, որ հոգևոր կառավարութիւնն էլ առանձին ուշք կը դարձնէ այս հարցի վերայ և իւր կողմից գործ կը դնէ ամենայն ջանք, որչափ կարելին է, շուտ փող ժողովել և հասցնել, ուր որ հարկաւորն է։

Քալանթար.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Русскій Міръ» լրագիրը որ մի քանի ժամանակով արգելված էր տէրութեան հրամանով, նորից սկսեց երևալ։

Հոկտեմբերի 3-ին կիրակի օրը, բացվեցաւ հանդիսաւոր կերպով ԹԻՖԼԻՍԻ արվեստաւորների ընկերութիւնը։ Թիֆլիսի քաղաքագլուխ, Դ. Ց. Կիպիանի, որ ընկերութեան պատւաւոր անդամ է, ներկայ էր հանդիսին։ Ուղղափառ և հայ-լուսաւորչական քահանաները օրհնեցին նորածին հիմնարկութիւնը, յետոյ արվեստաւոր պ. Լուցենկո բաց արաւ ընկերութիւնը ռուսերէն ճառով, իսկ արվեստաւոր պ. Կապանաձէ խօսեց վրացերէն լեզուով։ Պ. Կիպիանի մի շատ գեղեցիկ ճառի մէջ ցոյց տուեց ընկերութեան նպատակը և օգուտը, ասելով որ ընկերութիւնը միացնելով մեր քաղաքի այլ և այլ ազգութիւնների և դաւանութիւնների արվեստաւորներին, կը նպաստէ ոչ թէ միայն նոցա անձնական զարգացմանը, բայց և միջոց կը տայ խորհրդակցել միմեանց մէջ և վճռել արվեստաւորների դասին վերաբերեալ շատ և շատ տնտեսական օգուտներ, օգնել իրանց օգուտների վճռելուն արվեստաւորների ուսրավայի մէջ։ Ցիչեց նոյնպէս ինչ դեր կարող է խաղալ ընկերութիւնը նոր հիմնվող արվեստագործական ուսումնարանի վերաբերութեամբ։ Նրան պատասխանեց ինժեներ իշխան Մ. Բէհբութեանց, նկարագրելով պ. Կիպիանիի գործունէութիւնը, մանաւանդ քաղաքային ինքնավարութեան վերաբերութեամբ, ցոյց տալով, թէ մինչև որ Ս. Պետերբուրգի, Մոսկվայի և Օդէսայի քաղաքային վարչութիւնները անհաստատ քայլերով են առաջ գնում, Թիֆլիսի ինքնավարութիւնը, շնորհով ժողովրդի ընդունակութեան և հմուտ նախագահի առաջնորդութեան հիանալի կերպով է պատւաստվել մեր հողի վրա։ Բացման հանդիսից յետոյ եղաւ ճաշ, որի սկզբում քաղաքագլուխը առաջարկեց տօստեր Նորին Մեծութեան Թագաւոր Կայսրի, Նորին Բարձրութեան Կովկասեան փոխարքայի և ամբողջ կայսերական տան կենաց, յետոյ առաջարկվեցան այլ կենացներ և ասվեցան շատ ճառեր թէ

(խմբագրութիւնը) արդէն տեղափոխուել է Արխանգելսկ քաղաք (ինչպէս որ ասում էին) հայերին աւելի մօտիկ լինելու, ուստի ես խորհուրդ կը տայի որ նորան նաւով շատ ման ածեն, շատ կըոսանք ցոյց տան այնտեղի սպիտակ ծովի վրա, որպէս զի յօգնելով, բեզարելով շատ սպիտակ տեսնելուց և վերջապէս ատելով սպիտակ ծովի սաստիկ սպիտակութիւնը, աւելի լաւ դրդած կարողանայ պաշտպանել տալ իր որդուն (Լումային) սևութիւնը՝ յօգուտ սև ծովի հարաւ-արևելեան ափերի մօտ գտնված ժողովրդի… Այս մի պարզ խորհուրդ է, ուրիշ ոչինչ։

Իսկ ես չէի համարձակվի խրատ տալ «Тифл. Вѣстн.» ռուս լրագրին. որովհետև առանց այդ էլ նա լաւ է հասկանում բարակ քաղաքականութիւնները։ Օրինակի համար նա շատ լաւ գիտէր որ շուտով չէր կարելի մոռանալ «փորձ» ամսագրի (թէ եռամսագրի) գոյութիւնը՝ պատճառ. որ այդպէս շատ շատ է լոյս տեսնում և բացի այդ որ ամսագրի միջոցում եղած հայոց այժմեան կեանքին վերաբերեալ յօդվածները այնքան լաւ ու հաստատ ուղղութեամբ էին գրված, որ շատ անցնող տպաւորութիւն չէին կարող ունենալ և այլն… և այդ բոլոր պատճառներից համոզվելով «Тифл. Вѣстн.» ռուս լրագիրը «իր ժամանակին» միայն սկսեց խօսել մատենագրական կէտից այդ հաստ ու հարուստ ամսագրի վրա և նորերումս վերջացրեց։ Բայց ռուս թերթը բացի այդ բարակ քաղաքականութենից, որ իրան միշտ յատուկ է եղել, հայերի համար մի մեծ գրականական գիւտ էլ արաւ։ Եւ այդ գիւտը բղխում է նրանից որ «Тифл. Вѣстн.» անչափ շատ բարդված տեղեկութիւններ ունի հայոց գրականութեան մասին. այնպէս որ իր ընթերցողներին կամենում է հաւատացնել թէ նորածին և դեռ փորձերին կարօտ ամսագրով նոր թուական է սկսվում հայոց աղքատ գրականութեան համար։ Կարճ ասեմ թէ «փորձը» մեր գրականութեան մեսիա է։ Եթէ ինձ չէք հաւատում կարդացէք յիշեալ ռուս լրագրի 215-րդ համարում նորածին եռամսագրին վերաբերեալ մատենագրական յօդուածի առաջաբանը և ասածիս ապացոյցը խսկոյն կը բռնէք։ Այդ նշանաւոր գիւտի համար, կարծեմ, հայերը առանձին շնորհակալութիւն պիտի ուղարկեն մեր տեղական ռուս թերթին, մանաւանդ այն հայերը, որոնք յափշտակված էին և են Տաճկաստանի հայ-բիւզանդական մամուլով, և որոնք հիանում էին և հիանում են «հոսոսաբանական» ուղղութեամբ հեռևող պարբերական հրատարակութիւնների վրա։

Այս տողերը գրում էի, որ ինձ մօտ ներս բերեց բարեկամներիցս մէկը «փորձի» երկրորդ համարը և իսկոյն ցոյց տուեց ինձ ասելով «ահա նոր «փորձ», «Тифл. Вѣстн.» լաւ ժամանակ վերջացրեց սորա առաջին համարի մասին մատենագրական յօդուածը, մի շաբաթ չանցաւ և ահա երկրորդ գիրքը դուրս եկաւ։ Ի հարկէ որ եթէ ամեն շաբաթ «վարպետները» ակամայ քեզ յիշեցնել են տալիս մի բանի անունը, անկարելի է որ դու այնքան ժամանակամիջոցից յետոյ (երեք ամսից յետոյ) բնական կերպով ասես՝ «ո՞հ… ես մոռացել էի էլ՝ ու դա էլի կա՞յ, գոյութիւն ունի՞»….

II

Բայց այնպիսի անցքերի նկարագրութիւնները, որոնք մարդու սիրտն ու միտքն են գրաւում կամ կատաղեցնում են և սաստիկ տպաւորութիւններ են թողնում, ոչ թէ անկարելի է մոռանալ, այլ մարդու միշտ յիշում է, թէ կուզ տարիներ անցնեն։ Ինչպէս կարելի է մոռանալ, օրինակի համար, այն սարսափելի բարբարոսութիւնները, որոնց զոհ են լինում հայերը փոքր-Ասիայում և Հայաստանում։ Եւրոպական համարեա բոլոր գլխաւոր լրագիրները նկարագրեցին այդ մարտիրոսական անցքերը։ Բայց մնացում կան դեռ բժամիտ մարդիկ, որոնք ոչ սիրտ և ոչ միտք ունենալով, ուրանում են յայտնի իրողութիւնները և բոլորովին սառը կերպով պատասխանում են՝ որ այդ անցքերը սուտ և հնարած են և թէ սուլթանի կայսրութեան բարերար ազդեցութիւնը հպատակ ազգերի վրա աշխարհին յայտնի է նորանով որ հայերը այնտեղ երջանիկ և խաղաղ տնտեսական դրութեան մէջ են….

Երբ որ մի այսպիսի յիմարութիւն յայտնում է մի հաստափոր հայ վաճառական, որ «մի անգամ» եղել է միայն Կ. Պօլիս տասը կամ տասնուհինգ տարի սրանից առաջ և որ այնտեղ լսելով դատարկ խօսքեր «կեցցէ ազգ ու սահմանադրութիւն» «ազգասիրութիւն», «հայրենիք, հայրենիք Հայաստան»,—նորան ներելի է որ հրէական յատկութիւն ունեցող ուղեղից դուրս տայ այդպիսի ցնորքներ։ Երբ որ մի համանման կարծիքի մէջ համոզված լինի պատուական հայերից մէկը, որ իր կեանքում ոչինչ չէ կարդացել և չէ կարդում Տաճկաստանի հիանալի դրութեան վրա, այլ այստեղից այնտեղից լսել է խօսքեր և սերտելով ասում է բերան առած՝ նորան դարձեալ կարելի է ներել՝ աչքի առջև ունենալով այդպիսի անհատի մտաւոր ցաւալի դրութիւնը։ Բայց ինչ կասէք այն իրան շատ կարդացած կարծող և քաղաքական խնդիրներ վճռող մի պարոնին կամ լրագրողին, մանաւանդ եթէ սա էլ կուշտ կերպով ուտելուց յետոյ իր առանձնասենեակում բազկաթոռի վրա թեկն ընկած՝ ծաղրում է բաշիբուզուկների ձեռքերով գործած բարբարոսութիւնների վրա այնպէս՝ ինչպէս և վաճառական հաստափորը կամ հաստագլուխը։ Չը գիտեմ դուք ինչ կասէք, բայց ես այդպիսի պարոններին կառաջարկէի որ թող իրանք բարեհաճեն գնալ այն երկիրը, որի կառավարութեան հայակեր մարդկանց այնքան հաւանում են, ուր այնքան ազատութիւն կայ ամեն տեսակ, ուր հայերը այնպիսի լաւ և գեղեցիկ բարօրութեան մէջ են և ուր վերջապէս բղխում է «մեղր և կաթը»։ Թող գնան և երբ մոլեռանդ ու բարբարոս տաճիկները դրանց «դունչերը» կը ջարդեն, դրանց ընտանիքը և սեպհականութիւնը կը յափշտակեն, շան պէս կը հաչեցնեն, կը ստիպեն կատարել գրաստի դեր կատարել խեղճ, մաշված, հալածված մշակ ու գիւղացի հայերի պէս՝ այն ժամանակ միայն գուցէ կը հասկանան այդ պարոնները որ փոքր-Ասիայում իրաւ բարբարոսութիւններ եղել են և կան և ինչ որ գրում էին սուտ չէ եղել, գիտմամբ չեն հնարել, այլ այո, ցաւալի իրողութիւններ են, որոնք մեր աչքի առջև կատարվում են։

Ասեցէք, խնդրեմ, եթէ մի ազգի կամ մի հասարակութեան մէջ մտաւոր կեանքի այնպիսի առաջնորդներ կան, որոնց ճշմարտութիւն, կատարած իրողութիւն, փաստ հասկացնելու համար դեռ պէտք է «դունչերը» ջարդել՝ ուրեմն ինչ կը լինի նոյն ինքը հասարակութիւնը….

Մախլաս

ռուսերէն, թէ հայերէն լեզուներով, որոնց նիւթը մեծ մասամբ հիմնուած ընկերութեանը և մեր արվեստաւորների դրութեանն էր վերաբերւում. ճաշը տևեց մինչև հինգ ժամ երեկոյեան։

—

Հոկտեմբերի 4-ին, երկուշաբթի օրը, սկսվեցան ԹԻՖԼԻՍԻ քաղաքային Դումայի նիստերը։ Ցաւելով պէտք է ասենք, որ նիստը չայցելեցին ձայնաւորներից շատերը, իսկ շատերը դուրս եկան դեռ նիստը չը վերջացած, այնպէս որ դեռ բոլոր ներքական գործերը չը վճռած, ժողովի նիստը փակվեցաւ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

—

Այս պահուս մեզ համար չը կայ այնքան կարևոր՝ կրնանք ըսել այնքան կենսական՝ խնդիր մը, որչափ Անատոլուի մեր աբնակացող կրած անսահման տառապանքն ու հարստահարութիւնքը. եթէ Վանայ, Մշոյ, Երզնկայի, Տիգրանակերտի, Սեբաստիոյ, Եւդոկիոյ և այլ բազում գաւառաց բիւրաւոր գիւղերուն մէջ ամեն օր, ամեն ժամ Թրքաց ու քիւրտերու ձեռօք Հայոց վրայ ի գործ դրուած անիրաւութիւնները մի ըստ միոջէ գրել ու հրատարակել պէտք ըլլայ, դուցէ մեր թերթերուն էջերն անբաւական պիտի ըլլան պարունակել զանոնք. հարկ չէ միայն հոս հասած նամակները կարդալով ըսել թէ զոր օրինակ՝ միայն Եօզկատի, կամ միայն Մշոյ մէջ հարստահարուեր են Հայք, այլ պէտք է ըսել թէ Եօզկատի կամ Մշոյ մէջ գործուած հարստահարութիւնք միայն մեր ականջն հասեր են, և անոնք անոնց տեղը գործոածներէն տեղեկութիւն չունինք։

Աշխարհ առանց հակառակելու կը հաւատայ թէ Անատոլու բնուած երկրին մէջ Հայոց կրած չարչարանքներն առաւել կարգ անցած են. մեր անդէն ու անպաշտպան վիճակը մէկ կողմէն, մեր հարստահարիչներուն կրօնական մոլեռանդութիւնը միւս կողմէն, աւելցուցէք ասոր վրայ այն երկրակործան համոզումն ալ՝ զոր ունին ատոր աստիճանի պաշտօնէից շատերը՝ թէ Հայն հանգիստ թողուլով կրնայ հետզհետէ փանդալոր ժողովուրդ մ'ըլլալ, ահա ասոնք ամենը միջոցներն են մեր արիւնը քամելու, մեր բերնին հացն յափշտակելու և մեր ընտանեաց պատիւն ու Եկեղեցւոյն Սրբութիւնը վայրագ և կատաղի բարբարոսաց խաղալիքն ընելու։

Նոր Ճշմարտութիւն յայտնած կըլլանք, եթէ ըսենք որ մեր հաւատարիմ հպատակութեան մէջ մենք թէ ի Պոլիս և թէ ի գաւառս շարունակ կեղեքուած, շարունակ անարգուած ենք մահմետականներէ։ Ուսում, գիտութիւն, արուեստ, հողագործութիւն, վաճառականութիւն և այլն մեր զարգացման էական պէտքերն են, մէկ բան միայն մեր եռանդն, մեր անձնուն, մեր անարգելու, մեր պաշտօնները չը բարձրանալու, մեր հարստահարուելուն, մեր եկեղեցւոյն ու ընտանեաց պատիւն արատաւորուելուն պատճառն է։

Ի՞նչ է այդ մէկ բանը։

Մեր քրիստոնեայ ըլլալը . . .

Այո՛ւայդ։

Քանզի մեր գաւառացի ազգայինք 500 տարի Թուրքերէ կառավարութեան ներքև հանդարտ ապրելէ և չարաչար աշխատելէ յետոյ՝ այսօր բերաննին անօթութենէ կը հոտի։ Ո՞ւր է իրենց այնքան աշխատութեանց արդիւնքը։ Հողը իրենցը չէ, բերքն իրենցը չէ, պատիւն իրենցը չէ, կեանքն անգամ իրենցը չէ. մէկ քիւրտ մէկ գիւղը կրնայ սարսափեցնել։

Առանց աւելի առաջներն ի հաշիւ գրնելու՝ մեք տասն և հինգ տարիէ 'ի վեր չենք իմացած որ Քիւրտ մը կամ Թուրք մը Հայ մ'սպաննած, կամ Հայուհի մ' առևանգած, կամ եկեղեցւոյ մը խորանին մէջ աղտեղութիւն ըրած ըլլալուն համար՝ նոյն իսկ յանցանքը գործած տեղն հրապարակաւ և յօրինակ այլոց իւր պատիժը կրէ. Մշոյ մէջ եղեռնագործութիւն ընող Քիւրտերն որ պէտք էր Մշոյ մէջ կախուէին, այսօր նոյն Մշոյ մէջ արձակ համարձակ և զէն ի ձեռին կը շրջին։ Ինչո՞ւ համար, վասն զի Հայու մը կեանքն՝ հաւու մը կեանքը համարուեր է, Հայուն ինչքը Քիւրտին կամ Թուրքին ստացուածքն համարուեր է, Հայուն կինը Քիւրտին կամ Թուրքին հաճոյքն համարուեր է, վերջապէս Հայուն կրօնքը Քիւրտին կամ Թիւրքին խաղալիքն համարուեր է։

Հարկ չէ երկար բարակ քննելու ենել թէ ինչպէս ուրեմն Հայքը այսքան զոհերու ներքև, այսպէս անգութ ձեռաց մէջ, կրցեր են իրենց ազգայնութիւնն ու կրօնքը պահպանել։ Հայուն կրօնքն ու հետևաբար ազգայնութիւնը նոյն իսկ զէնքը չարչարողներուն կողմանէ պահպանուեր է։ (Մեք բարեխնամ կառավարութեան ըսելիք չունենք, մեր ակնարկը Թուրք ժողովրդեան մեծ մասին, Քիւրտերուն և կառավարութեան կողմանէ Անատոլու ղրկուած ստորին աստիճանի գործակալ պաշտօնէից համար է)։

Մեր ինչպէս նաև Յունաց ու Պուլկարաց կրօնքին և ազգայնութեան պահպանութիւնն զմեզ չարչարողներուն մէկ նշանաւոր քաղաքականութիւնն եղած է։ Ինչո՞ւ սպառել կամ մահմետականութեան բռնադատել այնպիսի ժողովուրդներ՝ որք իրենց վրայ տիրողներուն ամեն բան մատակարարած են. Յոները տարին 2,000-էն մինչև 24.000 կորեճ ոսկւոյ.ք կուտային որ Եէնիչէրի ըլլան և Օսմանեան զինուորութիւնը զօրացնեն, իրենց գեղեցկադոյն կիները Թուրքաց տուները կառնուէին, Հայք և Պուլկարք ալ շատ բանի մէջ բաղդակից էին Յունաց, նշանաւոր հարուստները մէկ օրէն միւսը կը կողոպտուէին, վերջապէս մահմետականք զինուորութենէ և վարչական պաշտօններէ, ու մի քանի մասնաւոր արուեստներէ զատ, ուրիշ աշխատութիւն և արուեստ չունենալով կարօտ էին ստրուկներու՝ որ իրենց համար ցանեն, քաղեն, ձևեն, կարեն, եփեն և այլն և այլն. ահա Հայն՝ իւր Հայութիւնը, Յոյնն՝ իւր Յոյնութիւնը, Պուլկարն ալ՝ իւր Պուլկարութիւնը այս առթիւ պահած են։ Բոլոր այս քրիստոնեայներուն ջնջուիլն անկարելի էր, քան զի ո՞վ այն ատեն իբրև գերի պիտի աշխատէր Թրքաց։

Բայց հիմա, որ ա՛լ ժամանակիս լուսաւորութեան շնորհիւ ստրկութիւնը քաղաքական բառարանին մէջէն սրբուած է Թուրքիոյ հպատակ քրիստոնէից ինչպէս նաև Հայոց համար, պէտք է պահանջել որ այդ ստրկութեան գործնական նշանակութիւնն ալ ջնջուի Անատոլուի Հայոց վրայէն։

Մեր այս աւուր մտաւորական վիճակը շատ տարբեր է ասկէ ու կամ տասն տարի առաջուան վիճակէն. այն ատեն երբ լսուէր թէ Վանայ Հայերն հարստահարուեր են, ցաւ մը միայն կզմանայնք և Պատրիարքարաննիս շատ շատ թագրիր մը կը գրէր, ամենքնիս ալ գիտէինք որ այդ թագրիրն ապարդիւն պիտի մնայր, բայց մեք մեզ համար խնդիրը լմնցած՝ և մեր պարտականութիւնն ալ ի գլուխ հանած համարելով հանդարտ տեղերնիս կը նստէինք։ Այսօր Եօզկատու մէջ Հայ կնոջ մը բռնաբարուիլը լսող Հայն այնպէս կզգայ թէ իւր կինն է որ կը բռնաբարուի, Հայու մը բռնութեամբ զռալու և հաչելու ստիպուիլն իմացող ամեն Հայ կը կարծէ թէ զինքը կստիպեն կոր որ հաչէ ու զռայ։

Ուրեմն մենք ալ կըսենք.

Ո՛ր Հայն որ իւր կնոջ բռնաբարուիլը բանի տեղ չը դնէր, կամ զինքն հաչելու և զռալու ստիպողին կամքը կատարելու վատութիւնը յանձն կառնու. թող հիմայ ալ Անատոլուի Հայոց կրած թշուառութիւններուն առջև անփոյթ կենայ և չաշխատի իւր արենակցաց փրկութեանը։

ԻՆՉ Է ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՆ

—

Թիւրքիայի նոր սուլթան Աբդուլ-Համիդ II գահը նստելուց յետոյ, սկսեց այցելութիւններ գործել կ. Պօլսի մէջ եղած զանազան վարչական հիմնարկութիւններին և մայրաքաղաքի մէջ գտնվող ծովային բարձր վարչութեանն էլ այցելութիւն արաւ։ Այդ հիմնարկութիւններին այցելելով, նա, ինչպէս հաղորդում են լրագիրները, ճառեր կարդաց, ասելով թէ հարկաւոր է մտածել բարձր ուսումնարաններ հիմնելու կ. Պօլսում, մասնագիտական կրթութիւնը հասարակութեան մէջ տարածելու համար, ինչպէս օրինակ՝ բարձր երկրագործական դպրոց, և ծովային գիտութիւնների բարձրագոյն ճեմարան և այլն....

Ցաւալի է շատ,—և այդ է եղել գուցէ մասամբ Թիւրքիայի քաղաքական և բարոյական անկման պատճառ,—որ Թիւրքաց տէրութիւնը միշտ ուզեցել է Եւրոպային միայն արտաքին ձևերի կողմից նմանվել, ուզեցել է հետևել մանաւանդ Ֆրանսիական կրթութեան ոչ թէ լաւ կողմերին, այլ նրա աննախանձելի կողմերին։ Ֆրանսիական վայր ի վերոյ կրթութիւնն է կործրել Թիւրքիային։

Ցաւալի է որ և նոր սուլթանը նոյն է անում, ինչ որ անում էին մինչև այժմ նրա նախորդները, նոյն սխալներ է կրկնում, որոնք յատուկ էին Թիւրքիայի նախորդ կառավարիչներին։

Մասնագիտութիւնը, տեխնիկական ուսումը, բարձրագոյն կրթութիւնը շատ լաւ բաներ են, բայց դժբաղդաբար այդ բոլորը շատ քիչ, կամ գրեթէ ոչինչ օգուտ չէ կարող բերել մի երկրի, որի հողը դեռ պատրաստ չէ, որի ամբոխը դեռ խորին տգիտութեան և մոլեռանդութեան մէջ է ընկած։

Մենք յոյս չունենք, չենք հաւատում, որ Թիւրքիան կարող էր, ընդունակ լինէր վերանորոգվելու, որովհետև եթէ նրա այժմեան կառավարութիւնը ճշմարիտ հասկանար պետութեան պակասութիւնները և ցաւերը և անկեղծ կերպով ուզենար դարման անել այդ ցաւերին, պէտք է սկսէր ոչ թէ ոչինչ բանի վրա չը հիմնված բարձրագոյն մասնագիտական դպրոցների հաստատութիւններով, այլ նախ և առաջ պէտք է հոգար ժողովրդի, ամբոխի մէջ լոյս տարածելու....

Բարձր ուսում ստացած մասնագէտները դեռ Թիւրքիային հարկաւոր չեն, այլ նրան հարկաւոր է տարրական և միջնակարգ ուսումնարանների սիստեմա։ Առանց ժողովրդական ուսումնարանների սիստեմայի՝ անհնարին է բարձրագոյն, մասնագիտական դպրոցների աջողվելը։

Եթէ Համիդ II ճշմարիտ հասկանար ինչի մէջն է կայանում Թիւրքիայի բարոյական և քաղաքական ցաւը,—թէ այդ ցաւը գլխաւորապէս կայանում է ժողովրդի խոր տգիտութեան և մոլեռանդութեան մէջ,—նա նախ և առաջ պէտք է հոգար ժողովրդական տարրական հաստատ կրթութեան մասին, հրատարակելով պարտադիր ուսման օրէնքը։

Միայն տարրական հաստատ կրթութեան միջոցով կարելի է մահմետական ամբոխի մոլեռանդութեանը առաջն առնել...

ՆԱՄԱԿ Կ. ՊՕԼՍԻՑ

—

Սեպտեմբերի 18-ին

Կ. Պօլսի հայերը սկսեցին շարժվել։ Պատրիարքը և վարչութիւնը, ժողովը և ժողովուրդը ոտքի վրա են այժմ։ Նոյն իսկ անզգայ ազգայինները յուզվում են և բողոքվում են Թուրքերի դէմ։ Եօզկատի մէջ կատարված բարբարոսութիւնները, որ պատմեցի ձեզ անցեալ նամակումս և որոնց մասին ուղարկեցի ձեզ մի ամբողջ յօդված «Օրամերմ Մասիս» լրագրից, բաւական գրգռեցին ազգը, իսկ նորանոր բարբարոսութիւնները բոլորովին բորբոքեցին նրան։

Սիվրի-Հիսարի մէջ յայտնված հրդեհը ոչնչացնում է հայոց թաղը։ Կուսակալը անփոյթ է մնում՝ «թող գեավուրները մոխիր դառնան» ասելով, բայց երբ իմանում է թէ կրակը սկսել է յայտնվել և Թուրքերի թաղի մէջ, իսկոյն հրամայում է հրաշէջներին փութով երթալ և մարել բոցը....

Մուշի մէջ մահմետականները այրում են հայերի յարդերը և ցորենը, որպէս զի երբ ձմեռը կը հասնէ, կոտորեն նրանք սովամահ....

Զմշկածակի մէջ քուրդերը հայ երկրագործների վրա են յարձակվում, չատերին վիրաւորում են, սպանում են մի քանի երիտասարդներին։ Երկրագործները ստիպված են թողնել իրանց դաշտերը և ապաստանվել քաղաքների մէջ։

Մալաթիայի մէջ Թուրքերը մի խաչ կախ են անում մի շան վզին և պտտեցնում են անասունը քաղաքի բոլոր փողոցների մէջ, ծաղր առնելով քրիստոնէական կրօնը և մահ սպառնալով հայերին։

Երբ այս վայրագ ոճիրները լսվեցան Կ. Պօլսի մէջ, սեպտեմբերի 5-ին 2000 հայեր ավերսադիր տուին արքեպիսկոպոսին, պահանջելով որ պատժվեն ոճրագործները։ Արքեպիսկոպոսը խնդրեց որ յաջորդ օրը (սեպտեմբերի 6-ին) տաս պատգամաւոր ներկայանան իրան որպէս զի նա պաշտօնապէս պատասխանէ նրանց։ Ուստի սեպտեմբերի 6-ին ժողովուրդը իր միջից ընտրեց 10 պատգամաւոր (2 քահանայ և 8 աշխարհական) և այդ պատգամաւորութիւնը պաշտօնապէս ներկայացաւ եպարքոսին, որի մօտ էին այդ ժամանակ Միթհադ փաշան, նոյնպէս մինիստրներից և ուրիշ պաշտօնեաներից ոմանք։ Եպարքոսը պատասխանեց թէ՝ այժմ 80% նուազ հարստահարութիւններ են գործվում Հայաստանում, քան թէ երեսուն տարի առաջ (նոր մեթոդ է խաւար մոլեռանդութեան երեւոյթները մաթեմատիկական հաշիւներին ենթարկել), և թէ ժամանակը իր առաջադէմ ընթացքի մէջ (?) պիտի բառնայ բոլորովին մնացած հարստահարութիւնները, ուստի պատգամաւորներին յորդոր կարդաց համբերութիւն ունենալ և նոյնը քարոզել ժողովրդին։ Բայց ժողովուրդը դժգոհ այդ տեսակ պատասխանից, պատրիարքին դիմեց, պահանջելով որ հարստահարութիւնների վերջնական բարձումը խնդրէ կառավարութենից և եթէ գոհացուցիչ պատասխան չը ստանայ, ինքն հրաժարվէ իր պատրիարքական պաշտօնից։ Ներսէս պատրիարքը յանձն առաւ, ուստի սեպտեմբերի 8-ին, ներկայացաւ եպարքոսին 16 կրօնաւորներով, և հասցրեց նրան հայոց ժողովրդի պաշտօնագիրը (մէմօրանդում), եօթ յօդուածներից բաղկացած, որոնց մէջ պահանջվում էին մի քանի ամենաանհրաժեշտ մարդկային իրաւունքներ։ Եպարքոսը, որին, ինչպէս լսվում է, այդ մասին յորդորած էր անգլիական դեսպանը, խոստացաւ մի գոհացուցիչ պատասխան տալ մի քանի օրից յետոյ։ Պատրիարքը դեռ ևս սպասում է այդ պատասխանը։

Ահա այն իրաւունքները, որ պահանջում են հայերը Թիւրքաց կառավարութենից՝ ա. Հայերի և մահմետականների պետութեան ներքին նահանգներում հողի սեփականութեան վերաբերութեամբ յայտնվող երկպառակութիւնների վճռելը. բ. Ներքին նահանգներում երկրագործական դասի վրա մահմետական բէյերից ունեցած իշխանութեան ոչնչացնելը. գ. Պատրիարքարանի ձեռքով նշանակված յանձնաժողովի ուղարկելը Փոքր-Ասիայի և Հայաստանի կողմերը, մահմետականների դէմ հայերի ունեցած գանգատների չարժառիթները քննելու նպատակով. դ. Եկեղեցիների և վանքերի կալուածների կանոնաւորելը. ե. Նոր կանոնադրութեան հրատարակելը, որի զօրութեամբ ոչ մի հային թոյլ չի տրվի անցնել մահմետական դաւանութեանը չափահասակ լինելուց առաջ, այսինքն 21 տարեկան հասակից առաջ. զ. Պատրիարքարանի ձեռքով յանձնաժողովի նշանակելը, որ իրաւունք ունենար իր նիստերն ունենալ պետութեան հոգևոր վարչութեան մէջ. է. Քրիստոնեաներին իրաւունք տալը դատաստանական գործերում վկաներ լինել։

Տեսնենք ինչ պատասխան կը տայ կառավարութիւնը։

Լեզուագէտ և ազգասէր երիտասարդները սկըսած են ամեն տեղ եւրօպական լրագիրների մէջ Թիւրքիայի հայերի դրութեան վրա յօդվածներ հրատարակել, հայ ազգի գանգատները հաղորդելով եւրօպական հասարակութեանը։ Ժամանակ է արդէն որ Եւրօպան ծանօթանայ թէ ինչ թշուառ դրութեան մէջ են այդ 3 միլիօն մոռացված քրիստոնեաներ.... Արդէն յօդվածներ հրատարակվեցան «Le Gaulois», «La France», «Le Nord», «Kölnische Zeitung», «Le Temps», «Die Politiк», «Journal de Genéve», «Deutsche Zeitung», և այլ թէ ֆրանսիական և թէ գերմանական լրագիրներում։ Նոյնպէս հայերի թշուառ դրութեան վրա երևեցան յօդվածներ անգլիական մի քանի թերթերի մէջ։

Ձեր լրագրից իմացանք որ և ռուս լրագրութեան մի քանի թերթեր սկսել են համակրութեամբ խօսել խեղճ, անպաշտպան հայոց ժողովրդի վրա։

Մեր Կ. Պօլսի հայ խմբագիրներն էլ լաւ են աշխատում այժմ, աներկիւղ են գրում, որի ապացոյց կարող են լինել այն մի քանի ծանր և խելացի, ճշմարիտ մարդասէր ոգով գրած յօդվածները, որոնց պատճառով մի քանի հայ թերթեր ժամանակով կամ իսպառ արգելվեցան տէրութեան հրամանով։ Այդ ուղղութեան ապացոյց կարող է լինել և այն յօդուածը (Հայերի դրութիւնը Թիւրքիայում) որ ուղարկում եմ ձեզ և որ հանած եմ ազգային թերթերի մինից։

***

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեր տեղական ռուս լրագիրները շատ անգամ ճիշտ տեղեկութիւններ չեն հաղորդում իրանց ընթերցողներին։ Նորերումս «Кавказъ» լրագիրը յայտնել է թէ շուտով Վեհափառ Կաթողիկոսը պէտք է Թիֆլիս գայ, իսկ «Тифл. Вѣст.» լրագիրը հաղորդում էր քանի մի օրից յետոյ, որ Վեհափառը արդէն հասել է Թիֆլիս, այն ինչ նա հանգիստ իր համար նստած է Ս. Էջմիածնում և ինչպէս երևում է դիտաւորութիւն էլ չունէր և չունի այստեղ գալ։—Բայց այնու ամենայնիւ պէտք է խոստովանվել, որ քանի մի համարներից յետոյ, «Тифл. Вѣстн.» ուղղել է իր ասածը, յայտնելով որ իր հաղորդած լուրը ստոյգ չէր։

***

«Փորձի» երկրորդ տետրակը դուրս է եկել։ Յօդվածների մեծ մասը գրիչն է գրել.... Փառք Աստուծոյ որ «Փորձի» յօդվածների մեծ մասը այժմ գրչով են գրվում և ոչ թէ աւելով, ինչպէս որ կարող էինք սպասել....

***

«Փորձը» ինչին նման է և ինչ է յիշեցնում ձեզ։ —Նա յիշեցնում է մեզ և շատ նման է այն մարդու, որ արտաքին տեսքով առողջ է երևում, որ կարմիր և հաստ է, բայց որ իսկապէս ծանր, անբժշկելի, անյուսալի հիւանդ է։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մամուլի տակից դուրս եկաւ Խորէն քահ. Միրզաբէգեանց. Դասագիրք Մայրենի լեզուի Այբբ. և ընթերցարան. կարդալ և գրել. փոփոխութեամբ և յաւելուածով և գրութեան օրինակներով, երկրորդ տիպ, գինն է հատով 40. գումարով . 35 կ.

Փոքրիկ գեղագրութիւն գիւղակ. ծխակ. ուսումնարանների համար . . . . . . 7 կ.

Այբբենակ խոշոր տարերի քարտէզներ, Այբբենարանից առաջ, երկուսը միասին . 6 կ.

Վաճառվում են և

«Պարտիզկ» բանաստեղծութիւններ. Հատոր 1. մասն Ա. Բ. և Գ. . . . . . . 80 կ.

«Սիրիր Թշնամիներիդ» պատմ. գաղթականների կեանքից Հիւսիսային Ամերիկայում. 35 կ.

«Ներսէս Լամբրոնացու Ներբողը» . . 20 կ.

Գումարով գնողներին զիջումն կլինի. Բացվում վաճառվում են եպ. Գրիգոր Դիլզարեանցի Թէյի խանութում (մաղազինում)։

Հասցէն

Священнику Хорену Мирзабскянцу. Въ Баку.

Ներսիսեան Հայոց Ազգային — Հոգևոր Դպրոցում, Հոգաբարձական խորհրդարանի մէջ, Հոկտեմբեր ամսույ 13-ին, ցերեկուայ 7 ժամից, կը լինի երկրորդ անգամ աճրդախօսութիւն կապալաւ տալու հետևեալ կալուածքը.—1, Դպրոցի ներքնայարկի եօթն սենեակները և 2, կրկնայարկ տուն ընդարձակ գաւիթով, որ գտնվում է կուր գետի հեղեղատի (սաղի) վերայ։

ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ ՀՈՂԵՐ բէգակ ժառանգուհիների, որոնք առաջ Խիսան Օրբէլեանի հողեր էին, Թիֆլիսից 80 վերստ հեռաւորութեամբ։ Հողերի քանակութիւնը հասնում է մինչև 9 հազար դեսիատին և բաղկացած են թէ անտառային շրջաններից, թէ արօտատեղերից և թէ վարելահողերից։ Այդ հողերը ծախվում են և մաս մաս։ Գնի և պայմանների մասին կարելի է տեղեկանալ «Մարսէլ» հիւրանոցում Թիֆլիսի մէջ, Ա. Ն. ԳՕՆՁԱՐՕՎԻՑ։

1 (3)

Հազարներ անձինքներից երկու սեւի իրանց գեղեցիկ մազերով պարտական են միայն արտասահմանում վաճառվող այնպէս անուանված ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽԻՆՕԳԼԻՑԵՐԻՆԻ ՊՈՄԱԴԱՅԻՆ, որ մազերը բուսնել է տալիս։ Այդ պօմադը բժշկական շատ հեղինակութիւններից փարձված է և ունի վկայական Թղթեր պ. Կլեչինսկուց որ Վիէննայի Լանդգերիխտի քիմիայի պրոֆէսոր է և նոյնպէս Մոսկվայի բժշկական վարչութեան թոյլտուութիւն. Նա ունէր մեծ աջողութիւն և վերջին ժամանակ հաստատուած էր Մոսկվայի բժշկական վարչութենից որ տուեց նրան իր հաւանութիւնը. Կանոնաւոր գործածութեան ժամանակ, մինչև անգամ մազերից մերկ գլուխները ծածկվում են մազերով. Այդ պօմադը պնդացնում է կաշին, պահպանում է մազերը թափվելուց, մազերին տանում է բնական տեսք և փայլունութիւն և իր անուշահոտութեան պատճառով, որ նրա լաւ յատկութիւններից մինն է, կարող է զարդարել ամենաչքեղ տուալէտի սեղանը. Այդ բոլոր յատկութիւնները իմ արդիւնքի, խրատւնք են տալիս ինձ յուսալ Ռուսաստանումն էլ նրա ընդարձակ տարածման և պատւելի հասարակութենից լաւ ընդունելութեանվրա։

ԳԻՆԸ ՄԻ ՇԻՇԻ ՀԱՄԱՐ 2 ՌՈՒԲԼ

Խրատքանչիւր շիշի հետ տրվում է և պօմադի գործածութեան նկարագրութիւնը.

ՊՕՄԱԴ „PASTA EUGENIE“

Այդ պօմադի հնարող տիկինը որ յայտնվեցաւ «Pasta» անունով, պատիւ ունի յայտնել յարգոյ հասարակութեան որ «Pasta Eugénie» այժմ ստացված է և ծախվում է Թիֆլիսում պ. ԼԱՆԿՕԻ մաղկային մագազինում, Արծրունու տանը, Վլադիկավկասում պ. ՍԵԳԱԼԻ մօտ, իսկ Ստավրոպօլում պ. ԿՈՒՐԻԼՋԵՆԿՕԻ մօտ, որտեղ ծախվում են և միացած այստեղ յիշված տրլինկները. Այդ պօմադը շանսաւոր է նորանով, որ նրա գործածութեան կարճ ժամանակից յետոյ երեսը խալսվում է զանազան բծերից,

անմաքրութիւններից և խոցերից և ստանում է երիտասարդական հասակին յատուկ թարմութիւնը և գեղեցկութիւնը. Առաջարկվում է այն անձանց որք կամենում են խոտակ և սպիտակ երեսի գոյնը ստանալ. Հնարողը երաշխաւոր է պօմադի ներգործութեան հաստատութեան համար. Գրաւական կարող են լինել առնողները համար և այն վկայաթղթերի որք ստացված են թէ Վիէննայի քիմիքոս պրոֆէսոր պ. Կլեչինսկուց, թէ Մոսկվայի բժշկական վարչութեան թոյլտուութիւնը.

ՄԻ ՍՐՈՒԱԿԻ ԳԻՆԸ 1 Ր. 60 Կ.

Որի հետ տրվում է և նրա գործածութեան նկարագրութիւնը.

Իւրաքանչիւր սրուակի վրա ինչպէս մազերի համար, այնպէս «Pasta» գտնվում է մի առանձին դրօշմ «Ամուրի» պատկերով և հնարողի ստորագրութեամբ որի վրա առնողներին խնդրում ենք ուշադրութիւն դարձնել.

Bertha Ries

Յ. Գ. «Pasta» պօմադը առաջարկվում է և նոցա, որք թէև չունին զանազան վերև յիշված կաշու հիւանդութիւններ, բայց կամենում են ունենալ խոտակ և թարմ երեսի, վզի և ձեռքերի գոյնը.

ՁԵՌՔԵՐԻ ՊՕՄԱԴ

Այդ պօմադը այնպէս է պատրաստված, որ նրա գործածութենից յետոյ ձեռքերը ստանում են զարմանալի փափկութիւն և սպիտակութիւն.

Սրուակի գինը 1 ր. 30 կոպ.

ՄԱԶԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՆԵՐԿ, թէ մուգ խարտեաշ, թէ սև, որ ներկում է 10 րոպէի միջոցում և չէ կորցնում իր տևողութիւնը 6 շաբաթվայ ընթացքում. Արկղիկը 3 րուբլ.
ՏՕԿԱՑՍԿԱՆ ԲԱԼԶԱՄ, հաստատ միջոց կոշտերի և կաշու կոշտութիւնների դէմ. Սրուակը 60 կ.

29 (50)

Ծախվում է ԿՈՒԿԻԱՅՈՒՄ մի կտոր 750 քառակուսի սաժէն տեղ ՄՈԼՈԿԱՆՍԿՈՅ ՓՈՂՈՑՈՒՄ Թիֆլիսում։ Հարցնել Արծրունու տանը ... 1 (6)

ЯПОНСКАЯ КРАСКА ДЛЯ ВОЛОСЪ

Совершеннѣйшее окрашиваніе волосъ головы и бороды, безъ малѣйшихъ оттѣнковъ.

RIGAUD & Cie, 8, RUE VIVIENNE, PARIS

Большая медаль за заслуги

На всемірной выставкѣ въ Вѣнѣ.

Фабричная марка.

Большая медаль за заслуги

На всемірной выставкѣ въ Вѣнѣ.

Это приготовленіе есть наискорѣйшее и наисовершеннѣйшее между всѣми для окраски волосъ средствами, извѣстными доселѣ. Оно окрашиваетъ мгновенно волосы головы и бороды, причемъ сохраняются блескъ и природная гибкость волосъ. Средство это безвредно и употребленіе онаго весьма легко. Описаніе, прилагаемое при каждомъ флаконѣ, научаетъ какъ красить себѣ волосы безъ помощи куафера.

ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ Հայոց կենդանի լեզուի ԴԱՍԵՐ և ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ Հարցնել „ՄՇԱԿ“ լրագրի խմբագրատանը։

4 (5)

Encore 2 pensionaires peuvent etre reçus chez un professeur (philologue), Conversation française et allemande.

КАРЛЪ РОТЪ.

На Головинскомъ проспектѣ, между Каргановской улицей и Водовозной, № 7 Новый домъ парикмахера Пьера.

2 (3)

ЖЕЛѢЗО ДОКТОРА ЖИРАРЪ

ПРОТОКСЕЛАТЪ ИЗЪ ЖЕЛѢЗА

(Одобренное Медицинскою Академіею въ Парижѣ.)

Это новое желѣзное средство отличается замѣчательнымъ свойствомъ не производить запоровъ и даже противудѣйствовать запорамъ.

Это первостепенное крѣпительное и возбуждающее средство, весьма скоро возстановляющее силы, излѣчиваетъ отъ блѣдности, очищаетъ кровь, употребляется при выздоровленіи послѣ трудныхъ болѣзней и для укрѣпленія силъ лицъ слабаго и нѣжнаго тѣлосложенія.

Желѣзо Жираръ прописывается въ порошкѣ въ пріемѣ 4^хъ гранъ и въ формѣ драже (продолговатыхъ пилюль) заключающихъ въ себѣ каждая 2 грана.

ДЕПО ВЪ ВСѢХЪ АПТЕКАХЪ РОССІЙСКОЙ ИМПЕРІИ.

DENTIFRICES RIGAUD

Большая медаль за заслуги

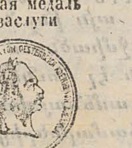

На всемірной выставкѣ въ Вѣнѣ.

8, RUE VIVIENNE, 8

PARIS

Большая медаль за заслуги

На всемірной выставкѣ въ Вѣнѣ.

CRÈME DENTIFRICE SOLIDIFIÉE

(Тѣсто для чищенія зубовъ)

Этотъ превосходный составъ придаетъ зубамъ отличный бѣлый цвѣтъ и укрѣпляетъ десны, не представляя, притомъ, ни одного изъ недостатковъ обыкновенно употребляемыхъ зубныхъ порошковъ, вредно дѣйствующихъ на эмаль зубовъ.

Это тѣсто не оставляетъ осадка на щеткѣ, оно лишь слегка окрашиваетъ ее розовымъ цвѣтомъ.

DENTORINE RIGAUD

(Зубной Элексиръ РИГО)

Входящая въ этотъ элексиръ арника даетъ этому продукту свойство исключительное возвращать бѣлизну зубамъ, очищаетъ дыханіе и облегчаетъ циркуляцію крови. Нѣсколько капель въ стаканъ воды достаточно, чтобъ сдѣлать воду совершенно ароматическою и освѣжаютъ ротъ въ высшей степени пріятно.

ВПРЫСКИВАНІЕ ИЗЪ МАТИКО
АПТЕКАРЯ ГРИМО и К°. ВЪ ПАРИЖѢ

ԱՄԵՆԱՀԱՍՏԱՏ ՄԻՋՈՑ

ՓՈՔՐ ԵՒ ՄԵԾ ՄԿՆԵՐ, ԽԼՈՒՐԴՆԵՐ ԵՒ ՄԻՋԱՏՆԵՐ ՈՉՆՉԱՑՆԵԼՈՒ. ՐԻՍ ԳՈՒՍՏԱՎ ՔԻՄԻՔՈՍ ՊԷՇՏԻՑ

ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՏԱՆ ՀԱՅԹԱՅԹԻՉ

Որ մի քանի պրտասահմանեան պալատներից արտօնութիւններ ունի.

Պատիւ ունիմ առաջարկել թէ հասարակութեանը, թէ պ. պ. վաճառականներին ինձանից հնարած ամենամտր և մեծ ներգործութիւն ունեցող միջոցներ՝ մկներ, խլուրդներ և ամեն տեսակ միջատներ, ինչպէս օրինակ սև ուտիճ (տարական) ցեց, մրջիւն, բաղլինջ, լու և այլն, ոչնչացնելու համար։ Յիշեալ միջոցները, որք իմ գիւտերն են և ինձանից պատրաստված են, ստացան կատարեալ հաւանութիւն և յայտնի են ամբողջ Եւրոպայում, որի համար և ունիմ վկայաթղթեր.

Այդ միջոցները արժանացան Մոսկվայի բազմարվեստեան հանդիսում 1872 թւին մեծ արծաթեայ մեդալի և Վիէննայի աշխարհահանդիսում 1873 թ. առաջադիմութեան համար մեդալի (Fortschritts—Medaille):

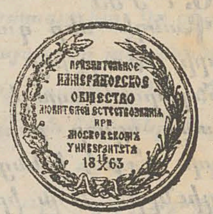

ՀՆԱՐՈՂԸ ԵՐԱՇԽԱՒՈՐ Է ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՀԱՍՏԱՏ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ.

Մեծ քանակութեամբ առնողներին զիջումն կը լինի.

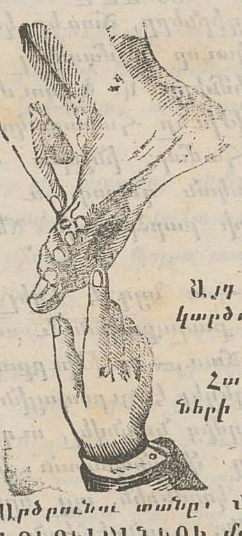

ԳՆԵՐԸ՝

Մկների և խլուրդների դէմ դեղը մի սրուակի համար 1 ր. 50 կոպ.. փոշին սև ուտիճների, ցեցի մրջիւնների և լուերի դէմ 1 րուբլ. Սորա հետ հարկաւոր է առնել և ցուտապէրշի փոքրիկ մեքենաներ իւրաքանչիւրը 60 կոպ.

Հեղուկ բաղլինջների դէմ մի սրուակ 1 ր.

Այդ միջոցը ունի անուշ հոտ, բծեր չէ անում և յանկարծակի է ներգործում, որի համար երաշխաւոր է գլխաւոր Դէպօ.

Հաստատ միջոց ԿՈՇՏԵՐԻ և կաշու կոշտութիւնների դէմ, մի սրուակ 60 կոպ.

Գլխաւոր դէպօ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. ԼԱՆԿՕԻ մաղկային մագազինում, Դվօրցովի փողոցում, Արծրունու տանը. ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱՍՈՒՄ պ. ՍԵԳԱԼԻ մօտ, իսկ ՍՏԱՎՐԱՊՕԼՈՒՄ պ. ԿՈՒՐԻԼՋԵՆԿՕԻ մօտ.

Օտարաքաղաքացիները թող բարեհաճեն ճանապարհի ծախսը վճարել յիշեալ միջոցները ուղարկելու համար. կարող են թէ փողով, թէ փօստի մարկաներով. 29 (50)

Дозволено цензурою 6 Октября 1876 г. Тифлисъ

Типографія Энфіаджіанцъ и К-°

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ